

І. В. БОНДАР

Ірина Вадимівна Бондар, кандидат юридичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ПРО ВИСЕЛЕННЯ БОРЖНИКА

Виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження, також здійснюється примусове виконання рішень інших органів та посадових осіб. Разом з тим гостро постає проблема невиконання рішень судів, а відповідно, порушення прав людини, що в свою чергу є підставою для звернення до Європейського суду для захисту прав і свобод людини та громадянина.

Так, найбільша кількість заяв проти України, за якими у 2013 р. були ухвалені рішення щодо суті, стосується системної проблеми невиконання (тривалого невиконання) рішень національних судів, що становить порушення частини першої ст. 6 і ст. 13 Конвенції, ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Адже, на думку Європейського суду з прав людини, після ухвалення пілотного рішення «Юрій Миколайович Іванов проти України» наша держава так і не спромоглася запровадити ефективні засоби юридичного захисту або поєднання таких засобів, здатні забезпечити адекватне та достатнє відшкодування за невиконання або несвоєчасне виконання рішень національних судів відповідно до принципів Конвенції та практики Суду¹.

Загальні питання виконавчого провадження розглядалися у наукових роботах Ю. В. Білоусова, М. В. Вінциславської, Р. В. Ігоніна, Р. О. Ляшенка, Н. А. Сергієнко, С. Я. Фурси, Є. І. Фурси, С. В. Щербак та інших юристів-дослідників. Разом з тим питання виконання рішень немайнового характеру, в тому числі виконання рішення про виселення, все ще залишаються мало дослідженими, незважаючи на важливість їх для захисту та відновлення житлових прав громадян.

Відповідно до ст. 47 Конституції України кожен має право на житло та ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

З огляду на вищезазначене актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідження умов та порядку примусового виконання рішень про виселення боржника. Актуальність також підтверджена тим, що законодавча регламентація порядку примусового виконання рішення про виселення зазнала певних змін у зв'язку з набранням чинності новим Законом України «Про виконавче провадження»².

Метою цієї статті є розкриття змісту виселення у виконавчому провадженні та аналіз судової практики застосування формулювання «виселення» та «звільнення».

Житловий кодекс у ст. 9 зазначає, що ніхто не може бути виселений із займаного жилого приміщення або обмежений у праві користування жилим приміщенням інакше як з підстав і в порядку, передбачених законом.

Виходячи із загальних положень права власності, власнику належить права володіння, користування та розпорядження своїм майном. Захист права власності регулюється нормами Цивільного кодексу України. Стаття 16 ЦК України передбачає способи захисту цивільних прав і інтересів осіб.

Виконання рішення про виселення боржника належать до категорії виконання рішень, за якими боржник зобов'язаний вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, тобто до виконання рішень немайнового характеру.

Умови та порядок примусового виселення боржника регулюються окремою ст. 66 нового Закону України «Про виконавче провадження».

Не зважаючи на те, що термін «виселення» вже давно застосовується в нормативно-правових актах, на законодавчому рівні він не закріплений.

Виселення є категорією житлового законодавства, тому при розгляді цивільних справ за позовом про усунення перешкод у користуванні власністю шляхом виселення предметом доказування є втрата права на житло, або взагалі його відсутність, або інші передбачені ЖК УРСР підстави для позбавлення права на житло³.

Стаття 109 Житлового кодексу встановлює, що виселення із займаного жилого приміщення допускається з підстав, установлених законом. Виселення проводиться добровільно або в судовому порядку.

Зауважимо, що у Тлумачному словнику української мови «виселяти» – це: 1) примушувати кого-небудь залишити своє місце проживання (житло, населений пункт, певну місцевість); 2) переводити, переселяти з одного місця проживання в інше⁴.

В. Е. Теліпко вказує, що виселення являє собою не що інше, як примусове вилучення житлової площі і розглядається як крайній захід, що підлягає застосуванню тільки у випадках і в порядку, що прямо передбачені законом⁵.

Слушною є думка О.О. Кармази, що під правовою категорією «виселення» у виконавчому процесі слід розуміти процесуальні дії суб'єктів виконавчого процесу, направлені на примусове позбавлення житла гро-

мадян на підставі норми закону за рішенням суду шляхом звільнення житлового приміщення, зазначеного у виконавчому документі, від особи (осіб), яка виселяється, її майна, домашніх тварин та у забороні такої особі володіти й користуватися цим приміщенням⁶.

Частина 3 ст. 66 Закону України «Про виконавче провадження» зазначає, що примусове виселення полягає у звільненні приміщення, зазначеного у виконавчому документі, від боржника, його майна, домашніх тварин та у забороні боржнику користуватися цим приміщенням. Примусовому виселенню підлягають виключно особи, зазначені у виконавчому документі. Дана норма майже повністю дублює положення ч. 4 ст. 78 Закону «Про виконавче провадження» 1999 року⁷.

З вищенаведеного випливає, що виселити можна лише з житлового приміщення. Як приклад наведемо рішення Любашівського районного суду Одеської області. Суд розглянув у відкритому судовому засіданні в СМТ Любашівка цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про виселення та вирішив виселити ОСОБА_2 із домоволодіння АДРЕСА_1, яке належить ОСОБА_1, без надання іншого житлового приміщення⁸.

Також суди відмовляють у задоволенні позовних вимог щодо виселення з нежитлового приміщення через те, що виселити можна лише з житлового приміщення. Так, Зборівський районний суд Тернопільської області встановив, що рішенням сесії Білоголівської сільської ради № 49 від 19 березня 2004 р. відповідачам строком на п'ять років надано для проживання S частину приміщення бібліотеки в с. Білоголови Зборівського району. Згідно з рішенням № 47 від 28 серпня 2011 р. приміщення належить до нежитлового. Суд зазначає, що за змістом ст. 109 ЖК України виселення допускається з житлового приміщення.

Таким чином, враховуючи, що відповідачі використовують для проживання нежитлове приміщення, суд вважає, що позовні вимоги про їх виселення є безпідставними і задоволенню не підлягають⁹.

Слід звернути увагу, що ст. 66 Закону України «Про виконавче провадження» застосовується лише у випадках, коли у судовому рішенні зазначено «виселити» боржника. Хоча у даній статті законодавець не конкретизує, яке приміщення (житлове чи нежитлове) зобов'язаний звільнити боржник.

Водночас поряд із «виселенням» суди виносять рішення про зобов'язаний відповідача звільнити нежиле приміщення. Але в даному випадку державний виконавець не може застосувати положення ст. 66 Закону, таке рішення буде виконуватися на підставі ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження», яка визначає порядок виконання рішень, за якими боржник зобов'язаний вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення.

У даному контексті необхідно зазначити, що нежитлове приміщення – це відокремлене в натурі приміщення, призначене для використання в цілях, не пов'язаних з мешканням у цьому приміщенні та/або обслуговуванням інших приміщень будівлі, яке є самостійним нерухомим майном і об'єктом цивільних прав¹⁰. Основною ознакою нежитлового приміщення є те, що приміщення не належить до житлового фонду.

Також слід зауважити, що судова практика свідчить про можливість «виселення» як із житлового, так і нежитлового приміщення, що суперечить вимогам законодавства. Для підтвердження наведемо кілька прикладів. Так Малиновський районний суд м. Одеси розглянув справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про усунення перешкод у користуванні власністю, шляхом виселення з нежитлового приміщення¹¹. Суд задовольнив позовні вимоги ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про усунення перешкод у користуванні власністю, шляхом виселення з нежитлового приміщення (сарай та прибудова).

Ще одним прикладом є справа за позовом Публічного акціонерного товариства «Сумиобленерго» до ОСОБА_1 про усунення перешкод в користуванні нежитловим приміщенням та виселення¹². у даному випадку відповідач використовував в якості житлового приміщення нежитлове приміщення, що є власністю позивача. Суд зазначив, що у відповідача відсутня правова підстава для користування і проживання в нежитловому приміщенні, а своїми діями він створює позивачеві перешкоди в користуванні та розпорядженні своєю власністю. Суд вирішив задовольнити позовну заяву Публічного акціонерного товариства «Сумиобленерго» до ОСОБА_1 про усунення перешкод в користуванні нежитловим приміщенням та виселення з нежитлового приміщення.

Дана судова практика свідчить про неоднакове тлумачення терміна «виселення». Разом з тим логічно було б передбачити у ст. 66 Закону України «Про виконавче провадження» порядок виконання не тільки рішення про виселення боржника, а й про звільнення боржником нежитлового приміщення. А також змінити назву ст. 66 на «Виконання рішення про виселення боржника (звільнення нежитлового приміщення)». Оскільки при виконанні рішення про звільнення нежитлового приміщення виникають складнощі з майном боржника, що знаходиться у приміщенні.

Тепер звернемося до Цивільного Кодексу України, де у ч. 1 ст. 190 зазначено, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

У свою чергу, ч. 1 ст. 180 встановлює, що тварини є особливим об'єктом цивільних прав та на них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом. Отже, зазначена норма поширює на тварин загальні правила про майно, якщо інше не встановлено законом.

Із вищезазначеного випливає, що ч. 3 ст. 66 Закону України «Про виконавче провадження» потребує зміни, зокрема вилучення словосполучення «домашніх тварин».

¹ Статистика щодо України (2013 рік) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/applicant/court/information/statistika/statistika-shhodo-ukraini-2013-rik.html>

² Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. // Голос України. – 2016. – № 122–123.

³ Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про визнання особи такою, що втратила право на користування житлом та виселення // Закон і Бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/35852-uzagalnennya_praktiki_rozglyadu_sudami_civilnih_sprav_pro_vi.html

⁴ Тлумачний словник української мови : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eslovnik.com>

⁵ *Теліпко В. Е.* Науково-практичний коментар Законів України «Про виконавче провадження», «Про державну виконавчу службу», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини». Станом на 01.02.2011 р. / В. Е. Теліпко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – С. 178.

⁶ Концепції охорони та захисту житлових прав в Україні: матеріальний та процесуальний аспекти : моногр. / О. О. Кармаза. – Миронівка : Видавництво ПрАТ «Миронівська друкарня», 2013. – С. 326.

⁷ Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. // ВВР України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.

⁸ Рішення Любашівського районного суду Одеської області від 21 липня 2008 р. № 2-691/2008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2571009>

⁹ Рішення Зборівського районного суду Тернопільської області від 4 вересня 2012 р. № 1907/1570/2012 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25889038>

¹⁰ *Логвін В. С.* Поняття нежитлового приміщення як об'єкта цивільних прав / В. С. Логвін // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 199.

¹¹ Заочне рішення Малиновського районного суду м. Одеси 19 березня 2014 р. № 521/12237/13ц : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38385716>

¹² Рішення Роменського міськрайонного суду Сумської області від 21 липня 2011 р. № 2-79/2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17496992>

Резюме

Бондар І. В. Щодо виконання рішення про виселення боржника.

У статті висвітлюються теоретичні та практичні аспекти виконання рішень суду про виселення боржника. Розкривається зміст поняття «виселення». Стаття містить аналіз розгляду судами цивільних справ про виселення. Проводиться порівняння виконання рішення про виселення та звільнення нежитлового приміщення. На підставі дослідження робляться теоретичні та практичні висновки.

Ключові слова: виселення боржника, звільнення приміщення, виконання рішень суду, виконання рішення про виселення боржника, виконавчий процес.

Резюме

Бондарь И. В. Об исполнении решений суда о выселении должника.

В статье раскрываются теоретические и практические аспекты исполнения решения суда о выселении должника. Раскрывается содержание понятия «выселение». Статья содержит анализ рассмотрения судами гражданских дел о выселении. Проводится сравнение исполнения решения о выселении и освобождении нежилого помещения. На основании исследования предлагаются теоретические и практические выводы.

Ключевые слова: выселение должника, освобождение помещения должником, исполнения решения суда, исполнение решения о выселении должника, исполнительный процесс.

Summary

Bondar I. About execution of judgement of eviction of the debtor.

The article covers theoretical and practical aspects of execution of judgments of eviction of the debtor. It reveals the meaning of “eviction”. The article includes analysis of Judicial civil cases of eviction. A comparison enforcement of eviction and dismissal of non-residential premises. Based on this study, the author made theoretical and practical conclusions.

Key words: eviction from a living accommodation, release the premises, execution of judgments, execution of judgments of eviction of the debtor, executive process.

УДК 347.92

Х. А. ДЖАВАДОВ

Хикмет Аловсат оглы Джавадов, кандидат юридических наук, научный сотрудник, докторант Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины

ПРИЗНАКИ ПРАВОСУДНОСТИ ГРАЖДАНСКОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Проблемы содержания правосудия по гражданским делам, его признаков и характеристик рассматриваются в работах многих авторов, в частности, таких ученых как С. Ф. Афанасьев, С. Л. Дегтярев, В. С. Бигун, Т. М. Кучер, С. О. Короед, Б. В. Мальшев. Однако, качества правосудия как критерия и предпосылки эффективности судопроизводства не были предметом отдельного рассмотрения. Таким образом,